

BİBLİYOGRAFYA :

Mes'ûdî, *Mürüccü'z-zeheb* (Abdülhamîd), IV, 290; Sem'ânî, *el-Ensâb*, X, 351; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, VIII, 21-22, 31-53; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 192-194; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 124-130, 149-170; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 31-37; Makrîzî, *el-Hıta*, I, 349-351; II, 10-12; a.mlf., *Kitâbü'l-Mukâffe'l-kebir* (nşr. Muhammed el-Ya'lâvî), Beyrut 1407/1987, s. 25-35, 89-90; a.mlf., *İttî'âzû'l-hunefâ* (nşr. Hugo Bunz), Leipzig 1909, s. 31-41; İdrîs İmâdüddin, *Uyûnû'l-aḥbâr ve fûnûnû'l-âşâr (es-Seb'u'l-hâmis)* (nşr. Mustafa Gâlib), Beyrut 1975, s. 44-88, 95-122, 187; Brockelmann, *İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi* (trc. Neşet Çağatay), Ankara 1954, I, 147; Mustafa Gâlib, *Târîhu'd-da'veti'l-İsmâ'iliyye*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Endelûs), s. 158-162; Bell, *el-Fıraku'l-İslâmiyye*, s. 157-162; Hasan İbrâhim Hasan, *Târîhu'd-devleti'l-Fâtîmiyye*, Kahire 1981, s. 46-56; Muhammed et-Tâlibî, *ed-Devletü'l-Ağlebiyye* (trc. Müncî es-Sayyâdî), Beyrut 1985, s. 635-645, 656-673, 682-743; M. Th. Houtsma, "Ebû Abdullah", *IA*, IV, 8-9; S. M. Stern, "Abû Allah al-Shîrî", *EI*² (İng.), I, 103-104.

MUSTAFA ÖZ

EBÜ ABDURRAHMAN es-SÜLEMÎ

(أبو عبد الرحمن السلمي)

Ebû Abdurrahmân Abdullâh
b. Habîb b. Rubeyyia es-Sülemî
(ö. 73/692 [?])

Kıraat âlimi, tâbiî.

Hz. Peygamber'in vefatından önce doğduğu bilinmektedir. Babası sahâbî olup kendisi Kûfeli tâbiilerin ikinci tabakasında yer alır.

Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını Hz. Osman'dan dinlemiş, Kur'an'la ilgili sorularının devam etmesi sebebiyle Hz. Osman'ın ona, "Sen benim halkın işleriyle meşgul olmamı engelliyorsun, Zeyd b. Sâbit'e git" dediği için Zeyd'den ders almaya başlamış ve tam on üç yıl süre ile (veya on üç defa) Kur'an'ı ona arzetmiştir. Kur'an ve kıraat ilimlerinde ayrıca Hz. Ali, Übey b. Kâ'b, Abdullah b. Mes'ûd'dan faydalanmıştır. Zehebî, Şu'be b. Haccâc'dan nakledilen ve onun Hz. Osman ve İbn Mes'ûd'dan herhangi bir şey öğrenmediğini ifade eden rivayetin doğru olmadığını, Hz. Osman'dan naklettiği hadisin Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhih*'inde yer alması ve kıraate dair eserlerde kaydedilen bilgiler karşısında bu iddianın kabul görmediğini söylemiştir (*A'lamü'n-nübelâ*², IV, 269; *Târîhu'l-İslâm*, s. 558).

Hz. Osman'ın mushaf nüshalarını çoğalttırmasından sonra Kûfe'ye gönderilen nüshaya uygun olarak bu şehirde

Kur'an öğretimiyle görevlendirilen ilk âlim olduğu anlaşılan Ebû Abdurrahman (İbn Mücâhid, s. 68) Kûfe Mescidi'nde kırk yıl Kur'an dersleri vermiş, Hz. Peygamber'in, "Sizin en hayırlılarınız Kur'an'ı öğreten ve öğretenlerinizdir" (Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Ḳur'ân", 21) meâlindeki hadisini zikrederek kendisini çok uzun süre Kur'an öğretimine bağlayan gücün bu hadis olduğunu belirtmiştir. Oğluna Kur'an dersleri verdiği Amr b. Hureys'in gönderdiği hediyesi derhal geri çevirerek Allah'ın kitabını ücretle okutmadığını söylemiş, yine Kur'an öğrettiği için kendisine bir yay (veya at) hediye etmek isteyen birinin hediyesini reddettikten sonra, "Bunu keşke sana Kur'an öğretmeden önce hediye etseydin" demiştir. Bazı kaynaklarda belirtildiğine göre (meselâ bk. İbnü'l-Cezerî, I, 413) camideki derslerine önce çarşı esnafından başladığına bakılırsa Hz. Hasan ve Hüseyin, kırâat-i seb'a imamlarından Âsım b. Behdele, Yahyâ b. Vessâb, Şa'bî, Atâ b. Sâib gibi önemli şahsiyetler yanında kendisinden binlerce kişi Kur'an ve kıraat ilimlerinde faydalanmış olmalıdır.

Ebû Abdurrahman es-Sülemî, Hz. Ömer ve Hz. Osman başta olmak üzere Hz. Ali, Abdullah b. Mes'ûd, Ebû Müsâ el-Eş'arî ve Ebû Hüreyre gibi sahâbilerden hadis rivayet etmiş, bu rivayetlerin bir kısmı *Kütüb-i Sitte*'de yer almıştır. Kendisinden de İbrâhim en-Nehâî, Saïd b. Cübeyr, Alkame b. Mersed, Atâ b. Sâib vb. meşhur tâbiiler rivayette bulunmuşlardır. İbn Sa'd, Nesâî, İbn Abdülber en-Nemerî ve Zehebî onu hadiste sika* olarak kabul etmişlerdir.

Sıffîn Savaşı'nda Hz. Ali'nin yanında yer aldığı (İbn Hacer, V, 184) ve hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybettiği belirtilen Ebû Abdurrahman 73 (692) yılında Kûfe'de vefat etmiş olup bu tarih 70 (689), 72 (691), 74 (693) ve 85 (704) olarak da zikredilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Fezâ'ilü'l-Ḳur'ân", 21; a.mlf., *et-Târîhu'l-kebir*, V, 72-73; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VI, 172-175; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dil*, V, 37; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1972, s. 68-69; Ebû Nuaym, *Hilye*, IV, 191-195; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, IX, 430-431; Zehebî, *Ma'rifetü'l-kurrâ*², I, 52-53; a.mlf., *A'lamü'n-nübelâ*², IV, 267-272; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 61-80*, s. 556-558; Safedî, *Nektü'l-himyân* (nşr. Ahmed Zeki), Kahire 1329/1911, s. 178; Fâsî, *el-İkdu's-şemîn*, VIII, 66-67; İbnü'l-Cezerî, *Ğayetü'n-nihâye*, I, 413; İbn Hacer, *Tehtîbü't-Tehtîb*, V, 183-184.

MUHSİN DEMİRCİ

EBÜ ABS

(أبو عبيس)

Ebû Abs Abdurrahmân
b. Cebr b. Amr el-Ensârî
(ö. 34/654)

Sahâbî.

Evs kabilesinin Benî Hârise kolundandır. Milâdî 584 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. İslâmiyet'i kabülünden önce Abdüluzd olan adı Hz. Peygamber tarafından Abdurrahman olarak değiştirildi. Ünlü sahâbî Muhammed b. Mesleme'nin eniştesi olan Ebû Abs hicretten önce İslâmiyet'i kabul etti. Annesi Leylâ bint Râfi' ve hanımı Ümmü İsâ, Resûl-i Ekrem'e ilk biat eden hanımlardandır. Hz. Peygamber'le birlikte Bedir, Uhud, Hendek başta olmak üzere bütün gazvelere katıldı.

Okuma yazma bilenlerin çok az olduğu İslâm öncesi dönemin okur yazarlarından biri olan Ebû Abs'ın, başlangıçta İslâm kültürünün gelişip kökleşmesine büyük katkısı olmuştur. Hicretin sıkıntılı günlerinin devam ettiği sıralarda Mekke'li muhacirlere yardım elini uzattı. Hz. Peygamber onunla, Hz. Ömer'in kızı Hafsa'nın Resûl-i Ekrem'den önceki kocası Uhud şehidlerinden Huneys b. Kuzâfe arasında kardeşlik bağı (muâhât*) kurdu. Ebû Abs müslüman olduktan sonra yakın arkadaşı Ebû Bürde b. Niyâr ile birlikte, mensup oldukları Hâriseoğulları kabilesinin putlarını gizlice kırmayı iş edinmişlerdi. Öte yandan Bedir yenilgisini bir türlü hazmedemeyip şiirleri, tersirli konuşmaları ve servetiyle Arabistan halkını, özellikle de Mekkeliler'i Hz. Peygamber aleyhine kışkırtan yahudî şairi Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesine memur edilen heyetin içinde Ebû Abs da yer aldı.

Hz. Ömer ve Osman devirlerinde vergi tahsilatlığı görevinde bulunan Ebû Abs, Hz. Osman'ın hilâfetinin sonlarında hastalandı ve yetmiş yaşlarında vefat etti. Bedir ashâbına karşı son derece saygılı davranan halife hastalığında onun ziyaretine gitmiş, vefatında cenaze namazını bizzat kendisi kıldırılmıştır. Ebû Abs Cennetü'l-Bakî'a defnedildi.

Ebû Abs Hz. Peygamber'den sadece bir hadis rivayet etmiştir. Muhammed, Mahmûd, Ubeydullah, Zeyd ve Humejd adlı çocukları yoluyla soyunun Medine ve Bağdat'ta devam ettiği söylenir.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 180; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakāt*, III, 450-451; İbn Kuteybe, *el-Ma'arif* (Sâvî), s. 142; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, IV, 122-123; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 431; VI, 202-203; Zehebî, *A'âmü'n-nübelâ*, I, 188-189; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 394; IV, 130, 150; a.mlf., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 156-157; M. Mustafa el-A'zamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 40-41.

ALİ YARDIM

EBÜ AHMED b. CAHŞ

(أبو أحمد بن جحش)

Ebü Ahmed Abd b. Cahş
b. Riâb el-Esedî

(ö. 20/641'den önce)

Hz. Peygamber'in hanımlarından Zeyneb bint Cahş'ın kardeşi, sahâbi.

Ebü Ahmed künyesiyle tanınmıştır. Adının Abdullah olduğu söylenmekteyse de Abdullah onun kardeşidir. Annesi, Resûlullah'ın halası Ümeyme bint Abdülmuttalib'dir. Ebü Ahmed, kardeşleri Abdullah ve Ubeydullah'la birlikte Hz. Peygamber'in Dârülerkam'a sığınmasından önce müslüman oldu ve onlarla beraber Habeşistan'a hicret etti. Kaynakların bir kısmında onun Habeşistan hicretine katılmadığı ileri sürülmektedir. Kardeşi Ubeydullah orada hıristiyan olunca Resûl-i Ekrem onun hanımı Ümmü Habîbe bint Ebü Süfyân ile evlenerek kendi himayesine aldı.

Medine'ye topluca hicret eden Cahşoğulları'nın Mekke'deki evleri tamamen kapanmıştı. Evini Ebü Süfyân'ın satın almasına çok üzülen Ebü Ahmed bunu bir türlü hazmedemiyordu. Hz. Peygamber Mekke'nin fethi günü Kâbe'deki hitâbesini bitirince Ebü Ahmed devesinin üzerinde Kâbe'nin kapısı önünde durdu, eviyle ve başka konularla ilgili olarak Mekkeli müşriklerin yaptığı haksızlıkların hesabını yüksek sesle sormaya başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Osman b. Affân'ı yanına çağırarak kulağına bazı şeyler fısıldadı. O da Ebü Ahmed'in yanına gidip Hz. Peygamber'in söylediklerini kendisine bildirince Ebü Ahmed hemen devesinden indi, diğer müslümanların yanına gidip oturdu ve ölünceye kadar bu konuda kimseye bir şey söylemedi. Hz. Peygamber'in bu sessiz tebliğinde, evine karşılık ona cennette bir ev verileceğini müjdelediği rivayet edilmektedir. Şair sahâbilerden olan Ebü Ahmed, ailesinin hicretini ve hayatının çeşitli safhalarını şiirlerinde terennüm etmiştir.

Ebü Ahmed, Fâria bint Ebü Süfyân ile evliydi. Sonradan gözlerini kaybettiyse de Mekke'nin her tarafını iyi bildiğinden her yerde rehbersiz olarak dolaşırdı. Sevilen bir kişi olduğu için şairler onun etrafında toplanıp sohbet ederlerdi. Cuma-hî, Hz. Ömer devrinde şairlerden Dirâr b. Hattâb ile Abdullah b. Ziba'ra'nın onun evinde Hassân b. Sâbit'le yaptıkları bir şiir müsabakasından söz etmektedir (*Fuḥlû's-şu'arâ*, II, 243-244).

Ebü Ahmed Medine'de vefat etti. Ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekteyse de bazı rivayetlerde belirtilen aksine onun kız kardeşi Zeyneb bint Cahş'tan önce vefat ettiği anlaşılmaktadır. Rivayete göre kardeşlerinden biri öldüğü zaman Zeyneb güzel koku getirterek sürünmüş, sonra da güzel kokuya ihtiyacı olmadığını, Allah'a ve âhîret gününe iman eden bir kadına, kocasından başka bir ölüden dolayı üç günden fazla yas tutmayı Resûlullah'ın helâl görmemesi sebebiyle böyle yaptığını söylemiştir (Müslim, "Ṭalâk", 58). Zeyneb bint Cahş'ın üç kardeşinden Abdullah'ın Uhud Gazvesi'nde şehid düştüğü, Ubeydullah'ın da Habeşistan'da hıristiyan olarak öldüğü bilindiğine göre 20 (641) yılında vefat eden Zeyneb bint Cahş'tan önce ölen bu kardeşin Ebü Ahmed olduğu kesinlik kazanmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müslim, "Ṭalâk", 58; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 124; Vâkıdî, *Kitâbü'l-Megâzî*, II, 839, 840, 841; İbn Hişâm, *es-Sîre*, I, 470, 472, 500; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabakāt*, IV, 102-103; Cumahî, *Fuḥlû's-şu'arâ*, II, 243-244; Belâzürî, *Ensâb*, I, 88, 199-200, 269, 436; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 191; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, IV, 1593-1594; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 513-514; VI, 7; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 23-24; Amîrî, *Behcetü'l-meḥâfil*, Medine 1330, I, 162; Ali Fehmi Câbiç, *Ḥüsnü's-şihâbe*, İstanbul 1324, I, 47-52.

RAŞİT KÜÇÜK

EBÜ AKİL el-ENSÂRİ

(أبو عقيل الأنصاري)

Ebü Akil Abdurrahmân b. Abdillâh
b. Sa'lebe el-Belevî

(ö. 12/633)

Sahâbi.

Kudâa kabilesinin Belî koluna mensuptur. Dedesinin babasına nisbetle Abdurrahman b. Seyhân (Beyhân, Beycân) diye de anılır. İslâmiyet'ten önce Abdülüzâ olan adını Hz. Peygamber Abdurrahman olarak değiştirdi ve daha sonra "Adüvü'l-ivsân" (put düşmanı) lakabıyla tanın-

dı. Bedir, Uhud ve diğer gazvelerde bulundu. Okuma yazma bildiği de rivayet edilen Ebü Akil, yalancı peygamber Müseylimetülkezzâb'a karşı yapılan Yemâme savaşlarında şehid düştü.

Ebü Akil el-Ensârî künye ve nisbesiyle anılan başka bir sahâbi daha vardır. Adının Habhâb olduğu söylenen bu kişi "Sâhibü's-sâ" lakabıyla tanınmaktadır. Hz. Peygamber'in müslümanları mallarını Allah yolunda harcamaya teşvik ettiği bir gün, fakir bir kimse olan Habhâb iki ölçek (sâ') hurma karşılığında bütün bir gece sırtında su taşıdı; iki ölçeğin birini ailesine bıraktı, diğerini Hz. Peygamber'e götürdü ve duasını aldı. Ancak münafiklar, Allah'ın onun bir ölçek hurmasına ihtiyacı olmadığını söyleyerek yardımını küçümseyince, güçlerinin yettiği kadar sadaka veren müminleri çekiştirip onlarla alay edenlerin azaba uğratılacağı belirten âyet nâzil oldu (et-Tevbe 9/79).

Bu olay isim benzerliği sebebiyle bazı kaynaklarda Ebü Akil el-Belevî'nin biyografisinde de anlatılmakta, ona da "Sâhibü's-sâ" dendiği belirtilmektedir. Bununla beraber gerek sözü edilen âyetin gerekse benzeri âyetlerin tefsirlerinde Hz. Peygamber'in muhtelif zamanlarda yaptığı yardım çağrısına birer ölçek hurma ile katılan birçok sahâbiden söz edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Tefsîr", 9/11; Müslim, "Zekât", 72; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 161; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 690; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, X, 123-124; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, II, 411-412; IV, 129; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 438; III, 458-459; VI, 219; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 402, 407; IV, 136; a.mlf., *Fethu'l-bârî* (Hatîb), VIII, 182-183.

MÜCTEBA UĞUR

EBÜ ALİ ed-DEKKÂK

(bk. DEKKÂK, Ebü Ali).

EBÜ ALİ el-FÂRİSİ

(أبو علي الفارسي)

Ebü Ali Hasen b. Ahmed
b. Abdilgaffâr el-Fârisî
(ö. 377/987)**Basra mektebine mensup nahiv âlimi.**

288 (901) yılında Şiraz civarındaki Fesâ kasabasında doğdu. Yirmi yaşına kadar burada kaldı. Babası İranlı, annesi Arap asıllıdır. Devrinin meşhur gramer-